

”אדם וסביבה באגן הים התיכון”

הערה: סימונים באפור בתכנית להלן – הצעות לנושאים להרחבה
מסגרת התכנית:

”אדם וסביבה באגן הים התיכון” (30 שעות)

1. מבוא – היכרות עם האזור (2 ש')
2. הטבע – נופים וסביבה באגן הים התיכון (גאוגרפיה פיזית) (8 ש')
3. האדם – תרבות, חברה וכלכלה באגן הים התיכון (גאוגרפיה אנושית) (8 ש')
4. יחסי אדם – סביבה/ ים (האדם מושפע מהים ומשפיע עליו) (5 ש')
5. מדינות נבחרות - (7 ש')

1. מבוא – היכרות עם האזור (2 ש')

מטרות

התלמידים:

- יזהו את מדינות הים התיכון במפת העולם ובמפת המזרח התיכון.
- יידעו למקם את אגן הים התיכון והמדינות במפת העולם ובמפת המזרח התיכון.

פרקי לימוד	• מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	*מושגים	הערות והמלצות
1. היכרות עם האזור והגדרתו (1 ש) -”חלון לים התיכון”	<ul style="list-style-type: none"> -הגדרה של אזור אגן הים התיכון -היכרות עם מפת האזור - מרחב ימי השוכן בין 3 יבשות ו - 20 מדינות. - הים התיכון – מיקום, ממדים, השתרעות (מזרח-מערב) - המשותף־דמיון והשונה במרחב הים תיכוני 	<p>*הפקת מידע בסיסי ממפות. מיון המדינות על פי היבשות *שאלת שאלות הגאוגרף - ניתוח תופעות במרחב על סמך שאלות מוגדרות: מה, היכן, למה.</p>	מפה מדינית, תצלום אוויר	יש לציין מימדים יחסיים ומוחלטים של הים התיכון (ביחס לאוקיינוסים וביחס לימים אחרים)

- חלוקת השעות מעידה על האופן שבו ועדת התכנית מצאה לנכון לדרג את הנושאים על פי חשיבותם.
- התכנית מתווה מושגים שיש לשלבם בתהליך הלמידה ובחומרי הלימוד. יחד עם זאת, בבסיס רציונאל התכנית עומדת התפיסה שמושגים מתעדכנים מעת לעת, לשיח המקצועי חודרים מושגים חדשים, טכנולוגיות חדשות ותפיסות חדשות. לפיכך רשימת המושגים נכונה לזמן הוצאה לאור של התכנית, אך יש להתעדכן במושגים החדשים בתהליך ההוראה.

<p>תת פרק זה עוסק בנושאים אקטואליים הקשורים לים התיכון ובעלי דגש סביבתי. ארבעת חקרי המקרה יציגו נושאים בוערים על סדר היום הסביבתי - הים תיכוני. כולם נוגעים מחד, בצורך בפיתוח אזור המשמש משאב כלכלי למדינות רבות שאוכלוסייתן גדלה ומאידך, בצורך בשימור ושמירת האזור.</p> <p>מומלץ לחשוף את התלמידים לארבעת הנושאים ולהעמיק בנושא אחד בלבד להרחבה - כדאי להפנות את התלמידים לחיפוש בעיתונות/ ברשת אחר מאבקים סביבתיים נוספים הקשורים לים התיכון. מומלץ לזמן אפשרות לתמידים לפגוש את הים במסגרת סיור/ טיול בית ספרי.</p>	<p>אמנה/ אמנת ברצלונה, התפלת מי ים, מטרדים סביבתיים, קיימות, פיתוח בר קיימא גופים ירוקים, חוק החופים</p>	<p>דיוני דילמה בנושאי שימור מול פיתוח שאלת שאלות חדשות והעלאת השערות בעזרת חקרי המקרה האקטואליים {בכל סוגיה התלמיד יתאמן בשאלות מרכזיות במקצוע הגיאוגרפיה: <u>מה, היכן ולמה:</u> <u>מה</u> הבעיה המוצגת, <u>היכן</u> (במקרה זה ההיכן הוא ציר נושא הלימוד) <u>ולמה</u>/ למה דווקא שם (למה הים התיכון מושך תיירים רבים, למה נוצר צורך באמנה סביבתית, למה נוצר צורך במתקן התפלה?) * הבנה של בעיה מורכבת (שימור מול פיתוח) והיכולת להכיל חוסר ודאות לגבי הפתרונות מאחר והנתונים המשפיעים עדיין אינם ידועים במלוא היקפם * פיתוח חשיבה אינטגרטיבית: לדוגמה - המשותף בין חקרי המקרה והייחודי לכל אחד מהם. * הבנה של המרחב: ניתוח תפרוסת של תופעה במרחב - הארגון המרחבי של תופעה:</p>	<p>יחסי גומלין אדם-סביבה במדינות הים התיכון - הים כמשפיע על המדינות שלחופיו וכמושפע מהן זרקור על מספר נושאים סביבתיים המבטאים/ מדגימים מערכת יחסי גומלין שבין מעשי ידי האדם למשאבי הסביבה באגן הים התיכון (מי הים, החופים, הדגה) דוגמאות: זיהום חופים, זיהום מי הים התיכון</p> <ul style="list-style-type: none"> • תיירות ותיירים בארצות הים התיכון (פיתוח מואץ של חוף הים) • דליפת דלק ממיכליות ומאוניות (זיהום מי הים) • היכחדות בעלי חיים ימיים (דוגמת צבי ים, דולפינים ועוד) כתוצאה מזיהום ופסולת אנושית • סיפור המאבק על כפר הנופש בפלמחים - למי שייך חוף הים? כיצד ניתן לשמור עליו בצורה הטובה ביותר? • מתקן התפלת מי הים באשקלון כדוגמא לפתרון המחסור במים. <p>מדוע כל אלו קרו? לתת לכל סוגיה סביבתית את היבט חברתי סביבתי כלכלי.</p>	<p>2. הים בשגרת חיינו – הים סביבת חיים (w1)</p>
--	--	---	--	--

		זיהום, מחסור במים. ניתוח דוגמאות לקשרי הגומלין בין הסביבה הטבעית לבין מעשי ידי אדם		
--	--	---	--	--

2. הטבע – נופים וסביבה באגן הים התיכון (גאוגרפיה פיזית) (8 ש')
מטרות

התלמידים:

- יידעו להפיק מידע גיאוגרפי בסיסי ממפות שונות ומאטלס.
- יידעו להפיק מידע ממפות וממקורות ויזואליים אחרים.
- יידעו לאסוף נתונים ממפות אקלים ולעבדם.
- יבינו את המתאם בין תופעות שונות באמצעות המפות.

<u>פרקי לימוד</u>	<u>מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות</u>	<u>דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה</u>	<u>*מושגים</u>	<u>הערות והמלצות</u>
1. הים התיכון – תכונות ומאפיינים 2 ש'	תכונות ומאפיינים: הים הכמעט סגור הגדול בעולם, גובה קבוע של פני המים, התאדות גבוהה למדי אך גם כניסת מים חדשים, תופעת הגאות והשפל שולית, מידת המליחות אינה אחידה, זרמי ים במסלול קבוע, סערות רבות המשפיעות על צורת החופים/ ים סוער למדי.	*הפקת מידע בסיסי ממפות ומתצלומי אוויר: זיהוי מיצרים, מפרצים, ימים פנימיים, מבנה החופים, איים, חצאי איים, נהרות, הבחנה בצורות נוף – מישורים, הרים, רמות * עריכת השוואה על פי תבחינים שניתנו לתלמידים מראש ועל פי תבחינים שהתלמידים יציעו והסקת מסקנות. לדוגמה: השוואה בין ים תיכון לימים אחרים;	ים סגור, מצר, תעלה ימית, מפרץ, חומרי סחף, זרמי ים, מליחות, סחיפה, חצי אי, אי, גובה פני הים,	
2. סביבת הים התיכון – החופים	החופים והנופים • הבדלים מבניים בין חופי הצפון לחופי הדרום	*איסוף מידע מהמפה וממקורות ויזואליים שונים	נוף הררי, רמה, מישור, עמק נהר,	

	דלתא, שפך נהר	(תמונות, תצלומי אוויר) *השוואה בין החופים הדרומיים לחופים הצפוניים בעזרת המפה (מפרצים, תבליט) והסקת מסקנות מכלילות. *עיבוד המידע והעלאת רעיונות יצירתיים/ השערות לגבי השפעת ההבדלים על החיים באזורי החופים השונים	<ul style="list-style-type: none"> • נופי דלתאות הנוצרים על ידי הנהרות הגדולים 	<p>והנופים</p> <p>3 ש'</p>
<p>מומלץ לשרטט קלימוגרף בעזרת אשף התרשימים באקסל (מיומנויות המאה ה-21 – 21)</p>	<p>אקלים ים תיכוני, אקלים מדברי (=צחיח), בצורת, בריוה, חמסין, טמפרטורה (מינימום ומכסימום), משקעים, לחות, יובש, עונות שנה, משרע טמפ', רוח, סופות חול ואבק, קלימוגרף</p>	<p>*איסוף נתונים ועיבודם: מעקב אחר תחזית מזג אוויר מיון ורישום מידע שהתקבל והסקת מסקנות לאחר תקופה מוגדרת. *השוואה בין אקלים ים תיכוני לאקלים מדברי, על פי תבחינים שניתנו מראש ועל פי תבחינים שהתלמידים יציעו. שרטוט קלימוגרף והפקת מידע מקלימוגרף *פיתוח כישורי חשיבה מתימטיים בעזרת השימוש בקלימוגרפים.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • אקלים ים תיכוני בצפון ומאפייניו • אקלים מדברי – צחיח בדרום ומאפייניו • השפעת האקלים / על אורחות החיים של האדם ועל תפרוסת היישובים וגודלם 	<p>3. האקלים באזור הים התיכון</p> <p>2 ש'</p>
<p><u>מומלץ לעקוב אחר מסעה של ציפור באתר "הציפורים הנודדות ללא גבולות" – מיומנות המאה ה-21</u></p>	<p>צמחיה ים תיכונית, חורש ים תיכוני, נווה מדבר, הסתגלות לתנאי מדבר, נדידת ציפורים</p>	<p>* הבנת המתאם בין תנאי האקלים לבין החי והצומח</p>	<p>-האקלים והמבנה השונים יוצרים חי וצומח ייחודיים לכל אחד מאזורי האקלים: ים תיכוני ומדברי -הים התיכון כנתיב נדידת ציפורים</p>	<p>4. החי והצומח באזור הים התיכון</p> <p>1 ש'</p>

3. האדם – תרבות, חברה וכלכלה באגן הים התיכון (גאוגרפיה אנושית) (8 ש')

מטרות

התלמידים:

- יכירו באמצעות המפות מאפיינים וסוגיות מרכזיות בנושא אוכלוסיית אגן הים התיכון.
- יפיקו מידע מהאטלס.
- ינתחו באמצעות המפות קשרים בין תופעות שונות.
- יסיקו מסקנות באמצעות המפות לגבי תפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה.
- יסבירו את קשרי הגומלין בין תנאים פסיים לתפוצת תופעות אנושיות באזור.
- יפתחו התמצאות והבנה מרחבית לגבי תנועות אוכלוסייה, תיירות, הגירה ועוד.
- יסיקו מסקנות מאיסוף ועיבוד נתונים מן המפות בשאלות מורכבות.

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. תרבות ואורחות חיים ים תיכוניים (1 ש')	- התפתחות תרבויות לאורך חופי הים שהותירו חותם ארכיאולוגי והיסטורי - התפתחות תרבות ואורחות חיים ייחודיים הבאים לידי ביטוי בסגנון החיים, בארכיטקטורה ובסגנון הבנייה, בסוגי המאכלים, בלבוש, במוסיקה ...	*התמודדות עם שאלה מורכבת שאין לה פיתרון יחיד וברור לדוגמה: מהו "ים תיכוני". *פיתוח כישורי מיון והכללה מתוך ייצוגי מידע מגוונים (תמונות, סרטונים) לגבי המושג "ים תיכוני". *פיתוח כישורי מידענות – חיפוש מידע להבנת המושג "ים תיכוני"	תרבויות (ציוויליזציות), אימפריות, ארכיאולוגיה, "תרבות ים תיכונית"	מומלץ חיפוש צירוף המילים "ים תיכוני" בגוגל תמונות להבנת המגוון הגדול.
2. דתות בארצות הים התיכון (1 ש')	- ריכוז שלוש הדתות המונותאיסטיות סביב הים התיכון: נצרות- בצפון בעיקר (אירופה), אסלאם - בדרום (אפריקה) ובמזרח (אסיה), יהדות- בישראל - הביטוי הנופי של מבני הדת - קדושתה של ירושלים לשלוש הדתות	*השוואה בין שלוש הדתות המונותאיסטיות לפי תבחינים שהתלמידים יציעו או לפי תבחינים שיינתנו להם: * חשיבה ביקורתית- היתרונות	דתות מונותאיסטיות: יהדות, נצרות, אסלאם	

		והקושי לחיים במרחב שבו חיות קבוצות אוכלוסייה שונות.		
יחידת לימוד זו מתבססת על הקשר בין התנאים הפיזיים (מבנה ואקלים) לבין התנאים האנושיים	צפיפות אוכלוסייה, תפרוסת אוכלוסייה, יישוב עירוני ויישוב פרי,	*הפקת מידע מהאטלס, בדיקת קשרים והסקת מסקנות לגבי תפרוסת האוכלוסייה וצפיפותה באזורי החוף לעומת האזורים האחרים. * פיתוח כישורי הכללה, לדוגמה: רוב הערים הגדולות ורוב האוכלוסייה במדינות הים התיכון מרוכזות לאורך חופי הים.	לאורך חופי הים • ריכוז ערים ויישובים גדולים • צפיפות אוכלוסייה גבוהה יותר משאר חלקי המדינה	3.התיישבות באזור הים התיכון (1 ש')
	נתיב שיט/ נתיב תחבורה, תעלת סואץ, משאבים, מחצבים, תעשייה מסורתית, תעשייה מודרנית, משאבי אנרגיה (דוגמת נפט וגז), מיכליות נפט, יצוא, יבוא, גידולי בעל, גידולי שלחין, טרסות (מדרגות הקלאיות), מדינה מפותחת, מדינה פחות מפותחת	זיהוי מרכיבים, בדיקת קשרים והסקת מסקנות . לדוגמה: קשר בין האקלים לגידולים החקלאיים ולתיירות	-הים כמשאב תיירותי -הים כגשר תחבורתי - • נתיב סחר והובלת נפט • תעלת סואץ וחשיבותה כנתיב תחבורה • הנמלים כמוקדי כלכלה חשובים -הים כמקור מחצבים הטמונים בקרקעיתו- בעיקר גז ונפט -הים כמקור לדגה -חוף הים כמוקד משיכה לתעשיות שונות -הים כמשאב למי שתייה לאחר התפלתם -מישורי החוף שסביב הים כמוקדי הקלאות ים תיכונית ייחודית	4.כלכלה – הים כמוקד מרכזי בכלכלת האזור (3 ש')
נושא זה עוסק בסוגיות אקטואליות אזוריות	הגירה, מהגרי עבודה,	*פיתוח התמצאות והבנה מרחבית, לדוגמה: זיהוי	-קשר בין הכלכלה הים תיכונית לכלכלה האירופאית המתאפיין בתנועה של מוצרים, עובדים ותיירים.	5. תהליכים כלכליים

<p>וגלובליות. מומלץ להתייחס אליהן ברמת חשיפה בלבד ולהעמיק בסוגיה אחת.</p>		<p>הפערים (אי השוויון המרחבי) באזור והבנה שתנועות של אוכלוסיה (תיירות, הגירה, עובדים), מוצרים, כלי תחבורה, נובעות מפערים אלו, הסקת מסקנות לגבי כיוון התנועות הבנה שבאותו מרחב (אגן הים התיכון) יש שונות ברמת החיים וברמת הפיתוח של המדינה; *התמודדות עם שאלה מורכבת (איסוף, עיבוד נתונים והסקת מסקנות), לדוגמה: כיצד משפיע הים הכמעט סגור על הקשרים, לאורך כל ההיסטוריה, בין אנשים ותרבויות סביב הים התיכון ובין מדינות דרומיות באגן לבין מדינות צפוניות באגן הים(אירופאיות).</p>	<p>-פערים בין ארצות הים התיכון למדינות אירופה יוצרים את כיווני התנועה</p> <ul style="list-style-type: none"> • תנועת תיירות דרומה מאירופה הקרה לחופי הים התיכון החמימים. • תנועת מהגרי עבודה צפונה מארצות הים התיכון העניות יחסית לאירופה העשירה • העברת נפט צפונה משדות הנפט של מדינות צפון אפריקה לאירופה המתועשת והמפותחת הסובלת ממחסור במשאבי אנרגיה. • ייצוא גידולים חקלאיים ממדינות הים התיכון למדינות אירופה הקרות 	<p><u>משני עברי הים התיכון</u> (2 ש')</p>
---	--	---	---	---

4. יחסי אדם – סביבה/ ים (האדם מושפע מהים ומשפיע עליו) (5 ש')

מטרות

התלמידים:

- יבדקו קשר סיבה תוצאה בנושא זיהום מי הים וחופיו.
- יישוו בין מדינות הים התיכון בנוגע לטיפול בבעיות הזיהום.
- יכירו סוגיות יחסי אדם-סביבה בדרך של שאילת שאלות.
- יתמודדו עם דילמה: עריכת טיעונים ונקיטת עמדה לגבי שימור מול פיתוח.

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. איכות מי הים וחופיו 1 ש'	-זיהום מי הים וחופיו כתוצאה מפעילות היתר של האדם ומהמבנה הפיזי הייחודי של אגן הים התיכון -פיתוח מואץ וכריית חול מוגברת -התחרות על שימושי הקרקע בחוף הים - לחצי פיתוח מתמידים מול לחצי שימור הים וחופיו למען רווחת הכלל	קשר סיבה תוצאה * ניתוח הקשרים בין מבנה פיזי של הים התיכון להצטברות זיהום. • בין גידול אוכלוסיה ועלייה ברמת החיים לבעיות סביבתיות. • בין רמת חיים, רמת פיתוח לבין המודעות לטיפול בבעיות סביבתיות • בין מבנה פיזי של הים התיכון להצטברות זיהום. *השוואה בין מדינות הים התיכון השונות בנוגע לטיפול בהגנת החופים, בנוגע לטיפול בבעיות זיהום מי הים והמחסור במים	חוק החופים בישראל, אמנת ברצלונה, חומרי דישון, חומרי הדברה, כריית חול, מצוק חופי, מפעלי אגירת מים, טיהור שפכים, התפלת מי ים, "ריאה ירוקה", "ריאה כחולה"	מומלץ לקיים דיוני דילמה בנושא שימור מול פיתוח (דוגמת חוף פלמחים או בחוף בצת). עיסוק בדילמה תוך משחק הדמייה שבו כל רשות נוקטת עמדה (לדוגמה: הגופים הירוקים, יזמים פרטיים, הממשלה (מנהל מקרקעי ישראל). מומלץ לעודד מעורבות פעילה של התלמידים: מבצע ניקיון חופים, הכנת כרזות וסטיקרים לעידוד השמירה על החופים. מומלץ לעודד תלמידים להביא כתבות אקטואליות הקשורות לבעיות זיהום

<p>ופתרון (בישראל ובעולם). הים וחופיו שהם "ריאה כחולה" ו"ריאה ירוקה" של האזור, עלולים להיות מוקד עימות (הפערים הכלכליים וההגירה הנלווית אליהם, הבדלי הדת והמשטר), אך בעיקר עשוי להוות מוקד לשיתוף פעולה בין שכנים שהם בעלי עניין משותף בנושאים כמו: תחבורה, הפקת משאבים, שמירה על איכות מי הים וחופיו, תיירות ועוד). *הבעיות הן הזדמנות לשיתוף פעולה בין המדינות השוכנות לאורך החוף. אמנת ברצלונה העוסקת בניטור, בקרה ומחקר מציעה פתרונות.</p>		<p>*עריכת טיעונים ושיח טיעוני ונקיטת עמדה מנומקת</p>	<p>הים כמוקד עימות בין המדינות סביבו, לדוגמה משאבי אנרגיה בקרקעית הים. הים כהזדמנות לשיתוף פעולה בין שכנים בעלי עניין משותף, לדוגמה: אמנות בנושאים סביבתיים, אמנת ברצלונה כדוגמה לפתרון בעיות הדורשות שיתוף פעולה בין מדינות</p>	<p>2. הים כמוקד עימות וכמוקד לשיתוף פעולה בין המדינות סביבו 2 ש'</p>
	<p>מתקן התפלה, מוביל מים, מכון טיהור שפכים,</p>	<p>*חשיבה ביקורתית והערכה על פעולות שונות שהאדם מבצע כדי להתמודד עם בעיית הזיהום והמחסור במים.</p>	<p>-אזור הים התיכון סובל ממחסור במים: <ul style="list-style-type: none"> • בשל משאבי מים מוגבלים באזור שחלקו מדברי • בשל שימוש יתר במים עקב גידול האוכלוסיה המהיר ועלייה ברמת החיים -פתרונות למצוקת המים: חיסכון, אגירת מים, העברת מים ממקום למקום, מתקני התפלה, מכוני טיהור שפכים. בכל אחת ממדינות הים התיכון משתמשים בחלק מהפתרונות הללו במדינות השונות בהתאם ליכולות הטכנולוגיות</p>	<p>3.המחסור במים ודרכי התמודדות 2 ש'</p>

5. מדינות נבחרות - (7 ש')

פרק זה מהווה את פרק הסיום ולכן יש לייחד זמן לסיכום הנושאים שנלמדו, הקשר ביניהם להכין את המעבר ללימוד נושא ארץ ישראל לאזוריה וירושלים בירת ישראל בכיתה ו'.

מעבר למבוא הכללי על הים התיכון, ייבחנו לעומק שלוש מדינות: מדינה ים תיכונית פחות מפותחת-מצרים, מדינה ים תיכונית הנמצאת במעבר בין תת מפותחת למפותחת-טורקיה ומדינה ים תיכונית אירופאית-איטליה.

תכנית הלימודים מציעה ייצוג לקבוצות השונות של מדינות השוכנות לחופיו של הים התיכון. בחירת המדינות נעשתה משיקולים של קרבה, נושאי לימוד שונים בגיאוגרפיה, יכולת התלמידים להבין את נושאי הלימוד ועוד לכן מומלץ לדבוק במדינות אלו כמדגימות. המורה ידגים בכיתה לימוד של לפחות אחת משלוש המדינות. מומלץ לתת לתלמידים כמטלת הערכה, חקירה של אחת ממדינות הים התיכון.

מצרים: מדינה פחות מפותחת השוכנת ביבשת אפריקה

מטרות

התלמידים:

- יאתרו את מצרים ואת המדינות השכנות במפה הפיזית.
- יכירו את המדינה, מיקומה הגיאוגרפי, תופעות פיזיות ואנושיות מרכזיות בה.
- יבדקו קשר סיבה תוצאה בנושא הגירה פנימית במצרים.
- יישוו בין מצרים למדינה ים תיכונית תוך שימוש במדדי פיתוח.
- יכירו סוגיות יחסי אדם-סביבה בדרך של שאילת שאלות.
- יתמודדו עם דילמה: עריכת טיעונים ונקיטת עמדה לגבי שימור מול פיתוח.
- יכירו רצף של ארועים הסטוריים.

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. מיקום ואקטואליה	*מצרים היא המדינה היחידה בעלת גבול משותף עם ישראל	איתור מצרים במפה הפיסית	יבשת אפריקה, הים	

	<p>התיכון, האוקיינוס היהודי, האוקיינוס האטלנטי, הסכם שלום, "אביב העמים הערבי", מדבר,</p>	<p>והמדינית, איתור המדינות השכנות על פי הכיוונים היחסיים,</p>	<p>שמקמת באפריקה. *מצרים מייצגת את המדינות המדבריות מדרום לים התיכון *תעלת סואץ העוברת בשטחה של מצרים מקשרת בין ים סוף והאוקיינוס ההודי לבין הים התיכון והאוקיינוס האטלנטי ומקנה למצריים מעמד פוליטי/ אסטרטגי חשוב. *מצרים היא המדינה הערבית הראשונה שחתמה אתנו הסכם שלום. *המהפכה השלטונית במצרים "אביב העמים הערבי"</p>	
<p>מים הם מקור החיים של האדם. קיים קשר בין תפרוסת מקורות המים לתפרוסת האוכלוסייה. משטר זרימה של נהר תלוי בתנאים באזור השפך. בכוח הטכנולוגיה בונה האדם סכר על נהר, משנה את משטר המים ומפר את האיזון האקולוגי.</p>	<p>מוצא הנהר, שפך הנהר, מצרים העליונה, מצרים התחתונה, משטר זרימה, שטפונות, הצפות, המדבר הערבי, מדבר לוב, מדבר סיני, שקע קטרה, שקע פיום, עמק הנילוס, נאות מדבר, מי תהום, מלחות, סכר אסואן, סכר, תחנות הידרו אלקטריות, אדמת סחף, טין, המלחת קרקע, תעלה, נתיב מים בין לאומי,</p>	<p>הסכר תופעה גיאוגרפית-דלתא באמצעות, תצלום אוויר ומפה, מדרש תמונה</p>	<p>*חופי הים התיכון במצרים ישרים וארוכים, כרוב החופים הדרומיים. *מצרים הינה חלק מרצועת המדבריות של צפון אפריקה (מדבר סהרה). *מצריים "מתת הנילוס" -נהר הנילוס כמעניק חיים למדינה באזור מדברי * חלוקה מקובלת לאזורים גאוגרפיים: • עמק הנילוס והדלתא • המדבר המערבי (מדבר לוב) והמזרחי (המדבר הערבי). • חצי האי סיני התחום בין מפרץ אילת למפרץ סואץ * תעלת סואץ מיקומה וחשיבותה *סכר אסואן - מפעל פיתוח העונה על בעיית המחסור במים ומחסור באנרגיה, אך יוצר בעיות חדשות.</p>	<p><u>2. טבע – נופים וסביבה:</u></p>
<p>בין תחומיות-ביסוס על ידע קודם מתחום מקרא, אמנות, הסטוריה</p>	<p>רשת תעלות, פפירוס, כתב חרטומים, חניטה, מומיה, פירמידות</p>	<p>מדרש תמונה</p>	<p>מממלכה חזקה בעת העתיקה למדינה ענייה בהווה.</p>	<p><u>3. א. האדם – תרבות מצרים העתיקה</u></p>

<p>שטחי חקלאות מצומצמים לכמות עצומה של אוכלוסייה. העיר כמוקד משיכה לתושבי הכפרים. העיור המואץ יוצר בעיות עירוניות. במדינה מתפתחת כיוון ההגירה מהכפר אל העיר. מבנים מהעבר משמשים כיום כאתרי תיירות ומהווים מקור הכנסה למדינה.</p> <p>בין תחומיות-ביסוס על ידע קודם מתחום מקרא</p>	<p>תפרוסת אוכלוסייה, צפיפות אוכלוסייה, התפוצצות אוכלוסין, ריבוי טבעי, גידולים חקלאיים, שיטות שאיבה, שיטות השקיה, כפר מצרי, הגירה, שבעת פלאי עולם</p> <p>סיפורי התנ"ך, ממלכת מצרים העתיקה, הרמב"ם, מלחמת העצמאות, הסכם שלום</p>	<p>השוואה בין מצרים למדינה ים תיכונית אחרת במספר מדדי פיתוח והסקת מסקנות, הפקת מידע ממפות נושאיות, ניתוח תופעה במפה באמצעות מושג, הסיבות לגידול המהירה של האוכלוסייה - חקר וגילוי סיבה ותוצאה בנושא הגירה פנימית במצרים, מדרש תמונה השוואה בין אתרי תיירות: מיקום, גורמי משיכה ועונה מועדפת.</p> <p>הכרת רצף הסטורי של ארועים</p>	<p>*אוכלוסייה מסורתית בעלת לאום ערבי ודת מוסלמית. *קצב גידול אוכלוסייה מהיר והתפוצצות אוכלוסין וביטוייה: בתחום הכלכלה, רווחה, הסביבה והתשתיות ועוד. *רוב כפרי העוסק בחקלאות. *תנועות הגירה הגירה פנימית מהכפר לעיר - גורמיה ותוצאותיה לדוגמה: קריסת מערכות בקהיר לצד פיתוח מהיר. הגירה חיצונית ממצריים למדינות אחרות – גורמיה ותוצאותיה *התחזקות קבוצות קיצוניות *תיירות ענף כלכלי מרכזי במשבר</p> <p>הנקודה היהודית מהרעב והירידה למצריים, יציאת מצריים, קהיליה יהודית מפוארת בעבר. הסכם השלום עם מצרים 1977 קשרי פוליטיקה וכלכלה ישראל-מצרים</p>	<p><u>ב. האדם- חברה</u> <u>התיישבות וכלכלה</u></p> <p><u>ג. היהודים במצרים</u></p>
--	--	---	--	--

טורקיה: מדינה המצויה במעבר ממדינה פחות מפותחת למדינה מפותחת
מטרות
התלמידים:

- יאתרו את טורקיה ואת המדינות השכנות במפה הפיזית.
- יכירו את המדינה, מיקומה הגיאוגרפי, תופעות פיזיות ואנושיות מרכזיות בה.
- יפיקו מידע רלוונטי מקטעי עיתונות.

- ימצאו קשר בין אקלים של מקום לבין הגידולים החקלאים בו.
- יישוו בין אתרי תיירות במדינה מבחינת מיקום, גורמי משיכה ועונה מועדפת.
- יתמודדו עם דילמה והערכה על פעולות שונות שהאדם מבצע על מנת להתמודד עם בעיות שונות ועל המחיר הסביבתי שהן.

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. מיקום ואקטואליה	<p>רוב שטחה של טורקיה נמצא ביבשת אסיה, אך יש לה חלק קטן ביבשת אירופה. מיקומה של טורקיה באזור מיקום אסטרטגי (על מיצרי הבוספורוס והדרדנלים, שהפך אותה לבירת אימפריות בעבר).</p> <p>אקטואליה: יחסי טורקיה – ישראל הושטת עזרה בזמן רעש אדמה</p>	<p>איתור טורקיה במפה הפיסית והמדינית, הפקת מידע מקטע עיתון</p> <p>הפקת מידע מקטע עיתון,</p>	<p>חצי אי, אסיה הקטנה, יבשת אירופה, יבשת אסיה, מיצר הבוספורוס מיצר דרדנלים,</p> <p>רעש אדמה, סולם ריכטר, סיוע בין מדינות בשעת משבר</p>	<p>ייתרונות מיקום גיאוגרפיים מעודדים התפתחותה של המדינה.</p> <p>בנושא זה מומלץ להדגיש את הסיוע שנותנת מדינת ישראל לטורקיה בעת רעידות אדמה</p>
2. טבע – נופים וסביבה:	<p>נופים מגוונים: הרים גבוהים, רמה מרכזית, חופים מפורצים (מייצגת את החופים הצפוניים של הים התיכון) ללא מדבר ומקורות מים רבים. אזורי אקלים בטורקיה שליטה על מקורות נהרות הפרת והחידקל,</p>	<p>איתור מיצרים, הרים וערים במפה, קריאת מפה פיזית, קריאת מפת אקלים, מציאת הקשר בין תנאי האקלים ובין הקרבה לים</p>	<p>רכס, הרי אררט, מקורות נהר פרת נהר חידקל,</p>	<p>ליים השפעה ממתנת על האקלים. מדינות שכנות חולקות משאבי טבע. דוגמה: טורקיה, סוריה ועירק חולקות את מי הפרת.</p>
3. א. האדם – תרבות טורקיה העתיקה	<p>הסטוריה ומיתולוגיה ההיסטוריה של טורקיה החדשה. פועלו של אתא תורכ. מדינה מוסלמית אך לא ערבית. הפרדת הדת מהמדינה</p>		<p>טרויה, סוס טרויאני, מיתולוגיה אתא תורכ</p>	<p>בין תחומיות- תרבויות מן העבר השאירו את חותמן בכל שטחי ההתפשטותן.</p>

<p>יש גידולים חקלאיים המייצגים אזור אקלים. תנופת פיתוח באזור מסוים משפיעה על הסביבה ומביאה לפיתוחה.</p> <p>תנופת פיתוח במקום מסוים משפיעה גם על ענפי כלכלה. מדינות שכנות חולקות לעיתים משאב טבע משותף כמו מים ויש חייבות לשיתוף הפעולה בין המדינות.</p>	<p>תרבוש טורקי</p> <p>אוכלוסייה כפרית, אוכלוסייה מסורתית, תפרוסת אוכלוסייה, הגירה פנימית, הגירה חיצונית, הגירה שלילית, גורמי משיכה, אזור מעובד, הדרים, גפנים, טבק כותנה,</p> <p>סכר אתא טורק, חשמל הידרו אלקטרי, גג'ה קונדו,</p>	<p>מדרש תמונה, מציאת קשר בין אזור אקלים ותבליט ובין הגידולים החקלאיים, מציאת קשר בין ריכוז האוכלוסייה בתורכייה לתנאי הטבע של מקום. טבלת השוואה בין אתרי תיירות: מיקום, גורמי משיכה ועונה מועדפת.</p> <p>חשיבה ביקורתית והערכה על פעולות שונות שהאדם מבצע כדי להתמודד עם בעיית ההגירה, פיתוח תשתיות תחבורתיות והמחסור במים.</p>	<p>כשליש מהאוכלוסייה כפרית, מסורתית במגמת פיתוח. פערים בין מערב למזרח וחוסר איזון בתפרוסת האוכלוסייה. הגירה פנימית מהכפר לעיר והגירה חיצונית שלילית. חקלאות מסורתית- הגידולים החקלאיים בטורקיה, תעשייה מסורתית לצד מודרנית. תיירות רבה (גורמי משיכה של כל אזור),</p> <p>תכניות פיתוח מזרח טורקיה: סלילת דרכי תחבורה, השקעה בחינוך, פיתוח ענף התיירות, שכונות פלישה בערים הגדולות – גג'ה קונדו. סכר אתא טורק – חשמל הידרו אלקטרי ונזקים סביבתיים.</p>	<p><u>ב. האדם- חברה</u> <u>התיישבות וכלכלה</u></p>
---	---	--	--	--

איטליה - מדינה מפותחת באירופה השוכנת בחלקו הצפוני של הים התיכון

מטרות

התלמידים:

- יאתרו את איטליה ואת המדינות השכנות במפה הפיזית
- יכירו את המדינה, מיקומה הגיאוגרפי, תופעות פיזיות ואנושיות מרכזיות בה
- יבדקו קשר בין גובה של מקום לבין הצומח בו.
- יישוו בין אתרי תיירות במדינה מבחינת מיקום, גורמי משיכה ועונה מועדפת.
- ינתחו קשר סיבה תוצאה בין רמת פיתוח של מדינה לבין הבעיות הסביבתיות הנגרמות כתוצאה המפיתוח.
- יתמודדו עם דילמה והערכה על פעולות שונות שהאדם מבצע על מנת להתמודד עם בעיות שונות ועל המחיר הסביבתי שהן.

פרקי לימוד	מוקדי הוראה והצעות לסוגיות מרכזיות	דוגמאות לפיתוח מיומנויות חשיבה	מושגים	הערות והמלצות
1. מיקום ואקטואליה	מיקום איטליה ביבשת אירופה לחופי הים התיכון, המדינות השכנות, חצי אי בצורת מגף, האי הדרומי סיציליה, פערים בין דרום לצפון	איתור איטליה במפה פיסית ומדינית, יישום ידע של קנה מידה וכיוונים	מיקום, אי, חצי אי, אירופה, "המגף האיטלקי", פלרמו, הים הטירני, מיצר סינה	איטליה ארץ של ניגודים יש בה ממאפייני האזור הים תיכוני וממאפייני יבשת אירופה
2. טבע – נופים וסביבה:	הרי געש בדרום איטליה, ההתפרצות הגעשית וסכנותיה, דרכי התמודדות האדם עם התפרצות הרי געש	שימוש במפה פיזית, יישום ידע של כיוונים, הפקת מידע מטקסט, מיון וסיווג תוצרים של תופעות טבע, הפעלת שיקול דעת באשר להתיישבות באזור געשי והסקת מסקנות	אטנה, מגמה, לוע הר געש, הר געש פעיל, הר געש כבוי, לבה, סטרומבולי, קרקע וולקנית,	על מנת להתפרס ולהתקיים מוכן האדם להתייב אף המקומות מסוכנים (ליד הרי געש)
	מבנה השטח במרכז איטליה-הרי האפנינים-קו פרשת מים. נהרות ונחלים, השתנות הצומח עם העלייה בגובה, קשיי מעבר בדרכים הרריות, הכרת אמצעי תחבורה שונים,	השוואה בין מבנה פני השטח בשתי מדינות ים תיכוניות, איתור הרים, נהרות וערים במפה, הסקת מסקנות לגבי מיקום ערים, מדרש תמונה.	הרי האפנינים, קררה, הארנו, הטיבר,	עם העליה בגובה מתדלדלת הצמחיה, באמצעות טכנולוגיה הצליח האדם להתגבר על מיכשולים פיזיים ולסלול דרכים

<p>בהרים.</p> <p>האדם מפיק תועלת כלכלית מתנאי טבע מיוחדים: מים בנהר והפרשי גבהים המאפשרים להפיק חשמל ממים.</p> <p>האדם מתגבר על מכשולים טבעיים באמצעות טכנולוגייה מפותחת,</p>	<p>יובל, אפיק, אדמת סחף, תחנה הידרואלקטרית, הרי האלפים, סכר, טורבינה, גנרטור, הרי האלפים, רכס הרים, מעבר הרים, קו פרשת מים, מנהרה בהרים, סקי,</p>	<p>גילוי זיקה בין גובה של מקום להשתנות הצומח.</p> <p>קריאה והבנה של תרשים: שלבים בהפקת חשמל ממים, התאמה בין מושגים לפרושם זיהוי במפה של רכס הרי האלפים, מעבר גבול וגבולות. הסקת מסקנות מתונה ומאיר ומטקסט זיהוי בעיה קיימת, פתרון הבעיה והסקת מסקנות</p>	<p>עמק הפו-הכרת מבנה עמק נהר, שלבים בהיווצרות עמק נהר ומעורבות האדם בתהליך זה, הפקת חשמל ממים,</p> <p>הרי האלפים: מבנה גובה תנאי אקלים, מעברי הרים,</p>	
<p>בין תחומיות- ביסוס על ידע קודם מתחום ההיסטוריה. תרבויות מן העבר השאירו את חותמן בכל שטחי ההתפשטותן.</p> <p>מדינות מוכרות וקונות משאבים, קרבה לשווקים גדולים הוא ייתרון כלכלי, תושבים מהגרים מאזורים נחשלים לאזורים מפותחים</p>	<p>אימפריה, תקופת הרנסנס. מיכאל אנג'לו, ליאונרדו דה וינצ'י</p> <p>השוק האירופי, המשותף, חומרי גלם, ייבוא ייצוא, דלתא,</p> <p>תעשיית מכוניות, תעשיית מזון ועיצוב, תעשיית אופנה, תעשייה</p>	<p>מדרש תמונה</p> <p>קריאת תרשים, תכנון על פי מטרה מוגדרת מראש, השוואה בין חבלי ארץ על פי קריטריונים, זיהוי צורות נוף במפה כמו דלתה, יישום של מושגים נלמדים</p> <p>קשר סיבה תוצאה * ניתוח הקשרים בין הפיתוח ורמת העיור הגבוהה באיטליה לבין:</p>	<p>היווסדות האימפריה הרומית. תקופת הרנסנס בה פעלו אנשי רוח וספרות כמיכאל אנג'לו וליאונרדו דה וינצ'י,</p> <p>הכרת ההבדלים בין דרום איטליה לצפונה, ההגירה מדרום איטליה לצפונה, אזור התעשייה המרכזי של איטליה</p> <p>תעשייה מפותחת בתחום המכוניות המזון עיצוב ואופנה ותעשייה מודרנית.</p> <p>ריבוי טבעי נמוך, זיהום סביבתי בערים, פערים בין רמת פיתוח בצפון ובדרום.</p>	<p><u>3. א. האדם – תרבות איטליה העתיקה</u></p> <p><u>ב. האדם- חברה התיישבות וכלכלה</u></p>

<p>תיירות מהווה מקור הכנסה חשוב בכלכלת מדינה, האדם משקיע משאבים בשימור מורשת העבר.</p>	<p>מודרנית, עיור, ריבוי טבעי נמוך, רמת פיתוח ונציה, פירנצה, רומא, נפולי, תיירות הררית, תיירות ים תיכונית, תיירות עירונית, תיירות חופים</p>	<p>זיהום סביבתי בערים לבין ריבוי טבעי נמוך</p> <p>טבלת השוואה בין אתרי תיירות: מיקום, גורמי משיכה ועונה מועדפת.</p>	<p>חשיבות ענף התיירות באיטליה: תיירות הררית, תיירות ים תיכונית, תיירות עירונית ותיירות חופים. הגורמים להפיכת מקום למוקד תיירות</p>	
--	--	---	--	--